

የጥንት

የብሉይ ኪዳን ቅጂዎች

(Earliest Old Testament Manuscripts)

የመጀመሪያ ደረጃ

ምንጮች

(Primary Sources for OT Textual Criticism)

□ የብር ክታብ

(Silver Amulets)

የተፃፈበት ዘመን ከ 700 ዓ.ዓ በፊት

- ከመቶ ባህር ጥቅልሎች 500 አመት በፊት ቀድመው ነበሩ።
- ከተገኙ ቁራጮች መሃከል አንዱ ዘኁ 6:22-27 ያለው ክፍል ነው።
- የተጻፉትም በጥንታዊ እብራይስጥ ነበር።
- ይህ ጽሁፍ በጣም አስፈላጊ ነው ምክንያቱም የዘህልቁ ጽሁፍ ከማሶሬቶች ጽሁፍ ጋር በጣም ተመሳሳይነት አለው።

-- הברו (כ)
 -- ניהו- May the LORD bless you and guard you –
 -- יה (ו) יברכה יהוה, וישמרך
 -- עה- (Yevhārēkh-khā Adhōnāy veyishmerēkhā ...)
 -- שיברכ יהוה ו May the LORD make His face shed light upon you
 -- (י) שמרכ and be gracious unto you –
 -- יא יה יאר יהוה פניו אליה, ויחנך (יה) פניו
 -- (ל) יכ וי ("Yā'ēr Adhōnāy pānāw ēlekhā viḥunnēkkā ...)
 -- ש לך ש May the LORD lift up His face unto you and give you
 -- -- (מ) -- peace –
 -- -- ישא יהוה פניו אליה, וישם לה שלום
 -- -- ("Yissā Adhōnāy pānāw ēlekhā viyāsēm lekḥā shālōm.")
 -- -- נ-
 -- --

ዐየመት ባህር ጥቅልሎች

(Dead Sea Scrolls)

የተፃፈበት ዘመን 250 ዓ.ዓ -100 ዓ.ም

- በ 1947 በመት ባህር በስተ ምእራብ ቁምራን በሚባል ዋሻ ውስጥ አንድ እረኛ የጠፋበትን ፍየል ሲፈልግ የመት ባህር ጥቅልሎች አገኘ። በቁምራን 12 ዋሻዎች የተገኙ ሲሆን 972 ጥቅልል (scroll) እና ቁርጥራጮች (fragment) ጽሁፎች ተገኝተዋል።
- የመት ባህር ጥቅልሎች ከአስቴር እና ነህምያ በስተቀር ሁሉም የብሉይ ኪዳን መጽሐፎችን ከተወሰኑ አዋልድ መጽሐፍት ጋር በካሬ ዕብራይስጥ አፃፃፍ ስልት ይዛል።
- በዋሻ አንድ 1946 ሙሉ የኢሳያስ ጥቅልል እና የእንባቆብ ጥቅልል ከነማብራሪያው ተገኝቷል።
- ጥቅሎቹ የተፃፉት ከተነባቢ ብቻ ወደ አናባቢ ጽሁፍ የሥነ ጽሁፍ ሽግግር ጊዜ መሆኑ ለብሉይ ኪዳን ጽሁፍ ጥናት ስራ እጅግ ጠቃሚ ነው።
- የብሉይ ኪዳን የግሪክ ቅጂ (የሰባ ሊቃናት ትርጉም) በመት ባህር ጥቅሎች ውስጥ በቁርጥራጭ መልኩ ተገኝቷል።

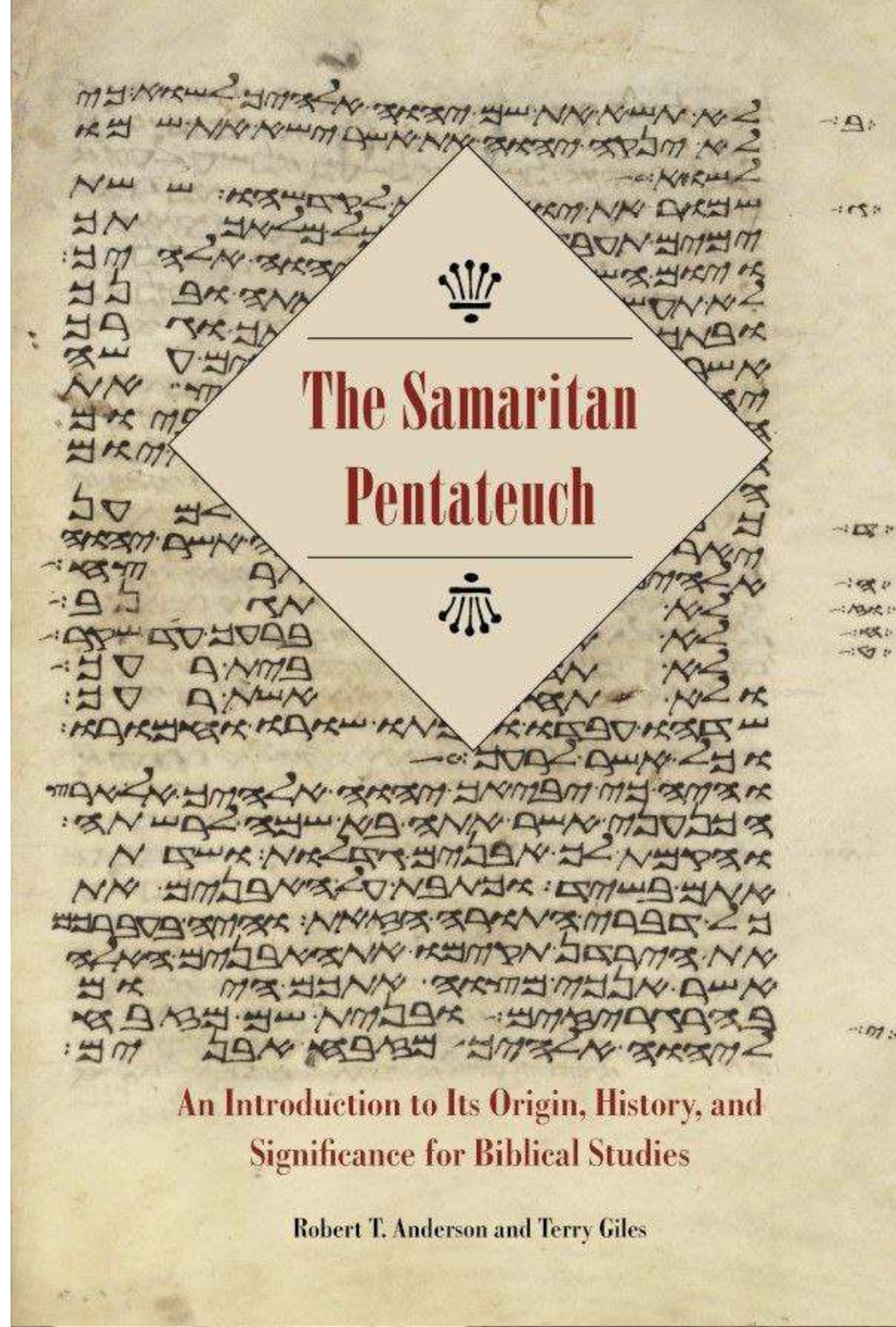

□ የሳምራዊያን ፔንታቴክ

(Samaritan Pentateuch)

የተፃፈበት ዘመን 127 ዓ.ዓ

- በሌላ አጠራር የሳምራውያን ቶራ ይባላል ምክንያቱም ደግሞ 5ቱን የህግ መጻህፍት ብቻ ስለሚይዝ ነው።
- የሰማርያ የተባለበት ምክንያት ደግሞ ከባቢሎን ምርኮ በኋላ አይሁዳዊያን ሰማርያዊያንን ሲያወግዟቸው ለራሳቸው የቀዱት የሙሴ ህግ መጻህፍት ቅጂ ስለሆነ ነው።
- ከጥንትም ጀምሮ የተለየ ባህል ስላለው የሳምራዊያን ፔንታቴክ ለብሉይ ኪዳንን ጽሁፋዊ ጥናት ጠቃሚ ነው።

ጠና ፓፒሩስ

(*Nash papyrus*)

የተፃፈበት ዘመን 169 ዓ.ዓ – 37 ዓ.ም

- በ1902 ደብሊው ኤል ኖሽ (W. L. Nash) በተባለ በወቅቱ የመጽሃፍ ቅዱስ ማህበር ጸሃፊ በነበር ሰው የተገኘ የአስርቱ ትእዛዛት ቅጂ ነው ።
- ዘዳ 20፡2-7፣ ዘዳ 5፡6-21 ላይ ያለውን አስርቱ ትእዛዛት ይይዛል።

ጠዋዲ መራባት

(Wadi Murabbat Manuscript)

የተፃፈበት ዘመን 132 ዓ.ዓ – 135 ዓ.ም

- በ1951 የተአሚሬህ ጎሳ አባላት በጠዋዲ መራባህ ውስጥ በሚገኘው ዋሻ ያገኙትን ጥቅልል እና ቁርጥራጭ ይዘው ወደ አርኪዮሎጂስት ወሰዱ።
- አምስቱን የአሪት መጽሐፍት (ዘፍጥረት፣ ዘጸዓት፣ ዘሌዋዊያን፣ ከኑልቁ፣ ዘዳግም) እና የኢሳያስ መጽሐፍ በበርካታ ቁርጥራጭ መልክ (fragment form) በዋሻ 1 ውስጥ ተገኝተዋል።
- 12 የታናናሽ ነብያት መጽሐፍት በጣም በተሟሉ መልኩ ተገኝተዋል ።

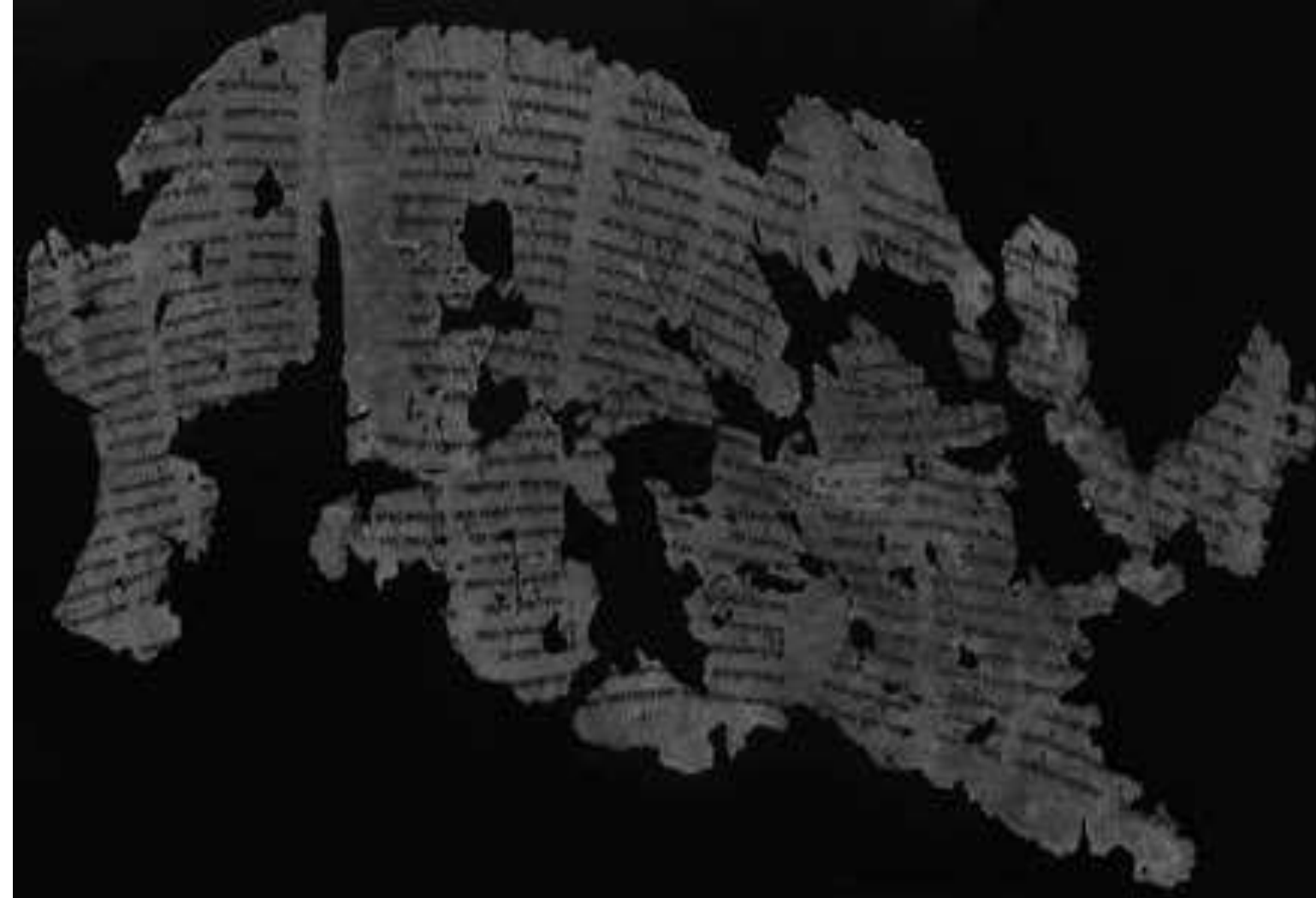

፳፱፻፱

(Masada Manuscripts)

የተፃፈበት ዘመን 73 ዓ.ም በፊት

- በሙት ባህር በስተምዕራብ የሚገኝ የተፈጥሮ ዋሻ ነው።
- 1963-1965 በማሳዳ በተካሄደ ቁፋሮመጽሃፍ ቅዱሳዊ ኑፋቄ እና አዋልድ ጽሁፎችን ጨምሮ 14 ጥቅልሎች ተገኝቷል።
- ምሽጉ በሮማውያን ከተወረረበት ከ 73 ዓ.ም በፊት በግልጽ በሚታዩ ፊደላት የተጻፉ ናቸው።
- ዘፍጥረት፣ ዘሌዋዊያን፣ ዘዳግም፣ ሕዝቅኤል እና መዝሙረ ዳዊት በቁርጥራጭ መልኩ ተገኝተዋል።
- የታናናሽ ነቢያት መጽሐፍት በግሪክኛ ተጽፈው ተገኝተዋል።

፩ዋዲ ሃብራ (ፋሃል ሄቤር)

(Wadi Habera)

የተፃፈበት ዘመን

ዘፀዓት 13:2-16 – 130 ዓ.ም

ከ1000 – 1400 ዓ.ም

- የዘፍጥረት፣ ዘኁልቁ፣ ዘዳግም እና መዝሙረ ዳዊት በቁርጥራጭ መልኩ፣ 12ቱ የታናናሽ ነቢያት መጽሐፍት ደግሞ በግሪክ ቋንቋ በተሟላ መልኩ ተገኝተዋል።
- የዋዲ ሃብራ የግሪክ ጽሁፎች የእግዚአብሔርን ስም (יהוה) ወደ ሳይተረጉም በጥንታዊ ዕብራይስጥ ያስቀምጣል።
- የዋዲ ሃብራ የዕብራይስጥ ጽሁፎች ከማሶሬቲክ ጽሁፍ ጋር ከፍተኛ ተመሳሳይነት አላቸው።

በገንዘብ ቁርጥራጭ

(Genizah Fragment)

የተፃፈበት ዘመን 500 -1400 ዓ.ም

- ካይሮ ጄኒዛ 1015 ዓ.ም በፋስታት ወይም በአሮጌው ካይሮ የተገነባው በቤን ኤዝራ ሰገነት ላይ የሚገኝ ማከማቻ መጋዘን ነበር። በር እና መስኮት አልነበረም።
- በ1860 ዓ.ም ጥቂት ቁርጥራጮች ተገኝተው ነበር። 1890 ዓ.ም ምክራቡ ሲታደስ ብዙ ቅጂዎች እና ቁርጥራጮች ተገኝተዋል።
- በአጠቃላይ ከ2000 በላይ ቁርጥራጮች ተገኝተዋል።
- በገንዘብ ከተገኙ ብዙ ብራናዎች 15 % በእብራይስጥ፣ በግሪክ፣ በአረማይክና በአረብኛ የተፃፉ የብሉይ ኪዳን ጽሁፎች ናቸው።

የቤን አሴር ቤተሰብና የመካከለኛው ዘመን ቅጂዎች

(Ben Asher family & Medieval Manuscripts)

800 - 1000 ዓ.ም

- የቤን አሴር ቤተሰብ ከ 800 – 1000 ዓ.ም የብሉይ ኪዳን መጽሐፍትን በመመዝገብና በማስቀመጥ ትልቅ የሚና የተጫወተ የማሶራቲክ ጻህፍት ቤተሰብ ነው፡፡
- የቤን አሴር ቤተሰብ ያስቀመጧቸው ቅጂዎች የሚከተሉት እጅግ በጣም አስፈላጊዎቹ ናቸው፡-
 1. ኮዴክስ ካይረንሲስ (Codex Cairensis) 895 ዓ.ም
 2. አሌፖ ኮዴክስ (Aleppo Codex) 930 ዓ.ም
 3. ኦሪየንታል 4445 (Oriental 4445) 950-1540 ዓ.ም
 4. ሌኒንግራድ ኮዴክስ (leningrandenis codex) 1008 ዓ.ም

ጳጳሌፕ ኮዲክስ

(Aleppo Codex)

የተፃፈበት ዘመን 930 ዓ.ም

- ዋናውን የተሟላ የብሉይ ኪዳን መጽሐፍ የያዘ ነው።
- 1947-1948 በጸረ አይሁድ እንቅስቃሴ (anti semetic movement) ሩብ የሚያህለው ጠፍቶአል።
- በጣም ትክክለኛ እና የተከበረ አስፈላጊ ሰነድ ነው።
- በ 10ኛው መቶ ክፍለ ዘመን መጀመሪያ ላይ በጥብርያዶስ ተጽፎ በ11ኛው ክፍለ ዘመን መገባደጃ ላይ ወደ ግብጽ ተዘርፎ በ14ኛው ክፍለዘመን መገባደጃ ላይ በሶሪያ አሌፖ በሚገኙ አይሁዶች ጋር ተቀመጠ። አሁን በኢየሩሳሌም እስራኤል መዝየም ይገኛል።

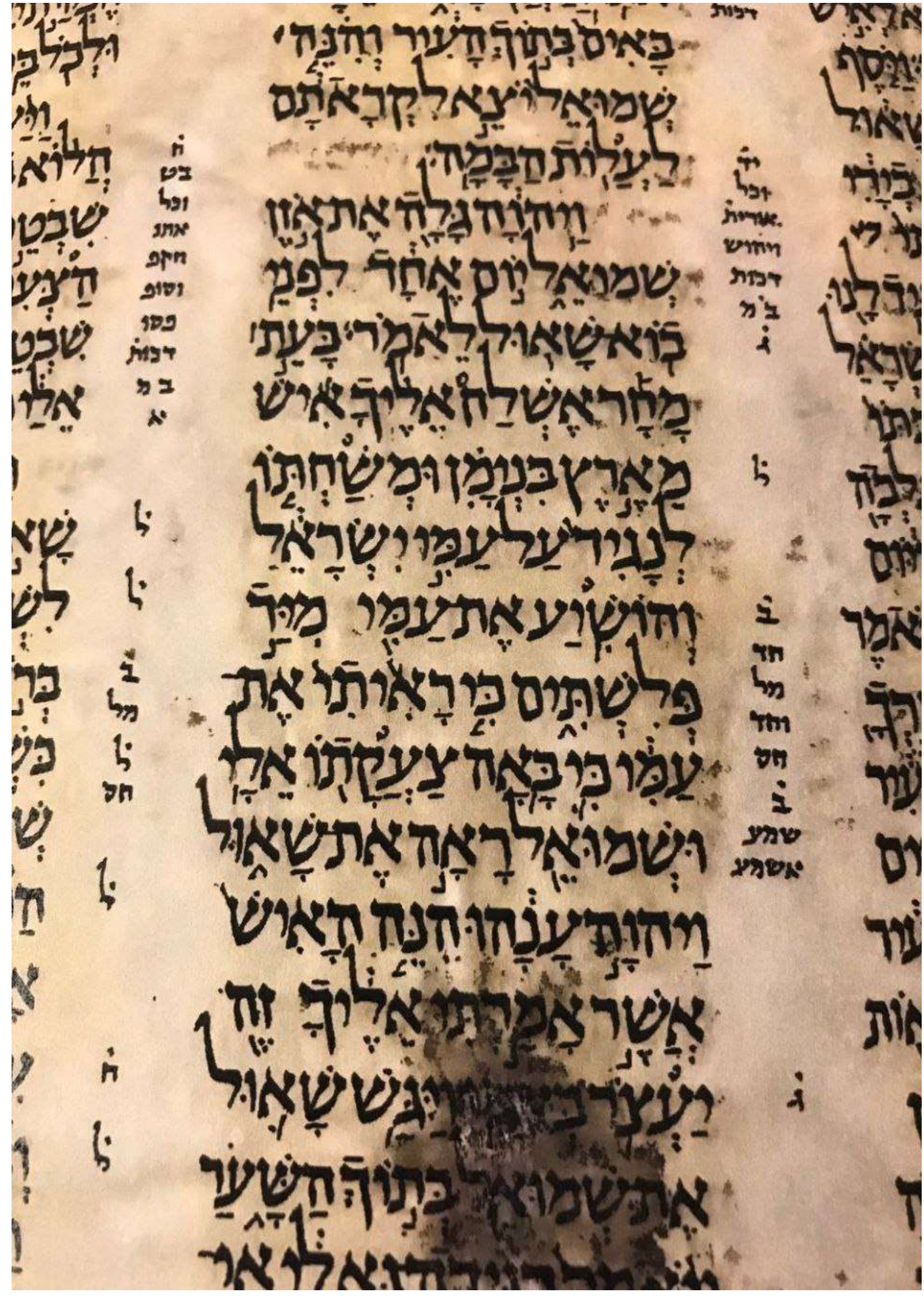

፱፻፳፻፩ 4445

(Oriental 4445)

የተፃፈበት ዘመን 950 ዓ.ም

- ይሄ የእጅ ጽሁፍ 126 ባለ 2 ገጽ ወረቀቶችን (Folios) ይዟል። በገጽ 3 መደዳ ይደዛል።
- 129ኙ በቤን አሴር በ950 ዓ.ም የተፃፉ ሲሆን ደመቅ ብለው ፊደላቸውም ተለቅ ያለ ነው። 55ቱ በ1540 ዓ.ም በሌሎች ፀሀፍት በእጅ የተጨመሩ ናቸው።
- ሙሉ ፓልስ ወይም የምእረባዊ አናባቢ ነጥቦችን ጨምሮበታም ትልልቅ በሆነ ደማቅ የእጅ ጽሁፍ የተጻፈ ነው።

□ ሌሊንግራድ ኮዴክስ

(Leningrad Codex)

የተፃፈበት ዘመን - 1008 ዓ.ም

- በቤን አሴር የጻህፍት ቤተሰብ የተሰራ እጅግ አስፈላጊና የተሟላ ቅጅ ነው።
- ከባቢሎን ምርኮ ጀምሮ በሙት ባህር ጥቅሎችና እስከ መካከለኛው ዘመን ድረስ ረዥም የወጥነት ሰንሰለት ያለው የብሉይ ኪዳን ቅጅ ነው።
- ሌሊንግራድ ኮዴክስ ለዛሬ መጽሐፍ ቅዱሶች የብሉይ ኪዳን መጽሐፍት ዋነኛ የዕብራይስጥ ቋንቋ ቅጅ ሆኖ ያገለግላል።

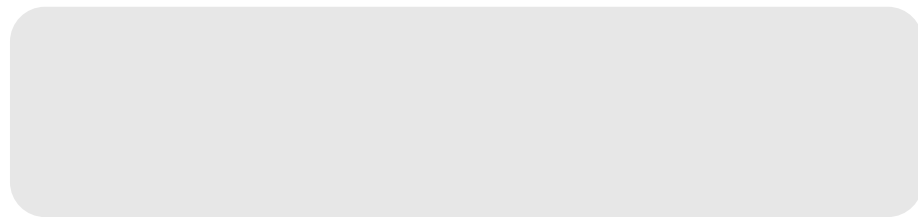

HEBREW BIBLE

LENINGRAD CODEX

□ 2ኛ የራባያዊ መፅሀፍ ቅዱስ እትም

(Second printed Rabbianic Bible)

- ሁለተኛ የብሉይ ኪዳን እትም
- እጅግ በጣም ደረጃውን የጠበቀ ነው።
- በውስጡ አረማይክ ታርገም፣ ማሰሮት እና የታወቁ መምህራን አስተያየት እዟል።

RABBINIC JUDAISM

